

УДК 341.9

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-45-1-111-119>

МІЖНАРОДНЕ СІМЕЙНЕ ПРАВО: ПРОБЛЕМИ УНІФІКАЦІЇ

Чевичалова Ж.В.

INTERNATIONAL FAMILY LAW: PROBLEMS OF UNIFICATION

Chevychalova Zh.

Стаття присвячена аналізу українського та міжнародного законодавства щодо колізійного регулювання сімейних відносин з іноземним елементом.

Визначаються та аналізуються сучасні проблеми міжнародного сімейного права, за допомогою загально логічних методів, таких як аналіз, синтез, абстрагування та узагальнення, а також порівняльний метод, які надають можливість аналізувати, уточнювати, визначати і експлікувати основні проблемні питання міжнародного сімейного права. У результаті дослідження визначається те, що в кожній державі правові норми, що мають свої давні історичні та релігійні коріння, наявність звичаїв, традицій, які відображають специфіку кожної народності і певної спільноти людей, є саме цієї обставиною що перешкоджає уніфікації матеріальних і навіть (хоча значно меншою мірою) колізійних норм у міжнародному сімейному праві. Розбіжності виявляються практично у всіх інститутах сімейного права, при цьому сам набір інститутів багато в чому збігається. Визначаються актуальні проблеми міжнародного сімейного права пов'язані з «кульгаючими» шлюбами та розлученнями, а також проблемні питання пов'язані зі здійсненням прав подружжя при розлученні.

У статті розкривається зміст загальноєвропейської тенденції: розгортання дії норм в області прав людини на регулювання відносин у сім'ї. Приділено увагу місцю сімейного права в Хартії ЄС про фундаментальні права. Також авторка звертається до питання гармонізації сімейного права в Європейському Союзі та уніфікації сімейного права України із правом ЄС. Окремо визначено критерії виокремлення видів сімейних правовідносин, які підлягають уніфікації, які підлягають гармонізації та які є прерогативою національного законодавця.

Ключові слова: сімейне право, подружжя, іноземний елемент, шлюб, уніфікація, гармонізація.

Висвітлення проблеми в загальному вигляді і її зв'язок із важливими науковими практичними завданнями. Процеси уніфікації приватного права не є чимось новим для суспільного розвитку людства. Проте, як правило, порівняльно-правові дослідження та уніфікація правових норм здійснювалися лише в окремих сферах приватного права: цивільного, комерційного, трудового права і права інтелектуальної власності. Частково уніфіковані норми щодо вирішення

проблеми колізії юрисдикцій. Тотальне застосування процесів глобалізації сьогодні призводять до нагальної потреби переглянути «класичні» галузі приватного права, що підлягають уніфікації та додати до них, як мінімум, сімейне право. При цьому саме ця галузь права є найменш уніфікованою і причини для цього є цілком очевидними: сімейні відносини завжди знаходились під серйозним впливом культури та традицій національних пра-

вових систем. Це створює величезні перепони на шляху гармонізації цих норм.

Навіть у Європейському Співтоваристві й досі не знайдемо «спільного знаменника» для врегулювання сімейних відносин. Так, наприкінці минулого століття більшість європейських науковців схилилось до позиції про можливість гармонізації сімейного права в ЄС, і що аргумент «культурних обмежень» не долається, проте його можна обійти, оскільки певні особливості сімейного права окремої країни не завжди можуть бути пояснені культурними факторами [1, с. 186]. Ключовим безповоротним моментом в питанні уніфікації сімейного права в ЄС стало створення у 2001 році Комісії з європейського сімейного права, яка об'єднує провідних європейських науковців з метою розробки принципів сімейного права. Крім того, в рамках ЄС для гармонізації сімейного законодавства держав-членів прийнято ряд Регламентів та інших актів. Питання і основна проблема для уніфікації сімейного права полягає в тому, що така Комісія створена у рамках держав з досить схожими правовими системами (наприклад, серед них немає держав мусульманської правової сім'ї, де досить сильно відрізняється законодавство саме у сімейній сфері). Яким чином провести уніфікацію сімейного права серед країн кардинально різних правових систем – питання досить важке як для науковців, так і для законодавців. Проте питання є нагальним з урахування політики «відкритих кордонів», що призводить до змішування населення різних національностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми та на які спирається автор. Проблеми уніфікації сімейного права були предметом дослідження ряду європейських науковців (серед них: Вальтер Пінтенс, Енн Барлоу, Катаріна Боеле-Вулке, Дітер Мартіні, Дітер Шваб, Найджел Лоу, Маріан-

на Рот, Фредерік Ферран, Фредерік Свеннен та інші). Окремі проблеми у сфері гармонізації приватного права в цілому стали предметом аналізу для О. Дзери, А. Довгерта, О. Кохановської, Н. Кузнецової, В. Луця, Р. Майданика, І. Спасибо-Фатєєвої, Р. Стефанчука, Є. Харитоновна, О. Харитонової, В. Яроцького та інших. Окремі аспекти уніфікації саме галузі сімейного права розглядалися В. Борисовою, І. Жилінковою, Л. Красицькою, М. Менджул, О. Розгон, З. Ромовською, О. Явор та іншими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Низка вчених (як українських, так і зарубіжних) займалися дослідженням окремих питань уніфікації сімейного права. Проте сьогодні, враховуючи постійну зміну ситуації, посилення глобалізаційних процесів низка висновків потребує перегляду, уточнень та доопрацювання. Також досить важливим є віднайдення тих дотичних питань у сфері сімейного права, які можуть бути вирішені вже сьогодні.

Формулювання цілей та завдань статті. Метою цієї статті є розкриття сутності та змісту поняття «міжнародне сімейне право», а також проблем, які виникають при його уніфікації. До завдань даної наукової роботи слід віднести: аналіз напрацювань вчених щодо визначення терміну «міжнародне сімейне право», його змісту, правової природи, а також визначення шляхів подолання перепон для уніфікації відносин у сфері міжнародного сімейного права.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Активні глобалізаційні процеси, інтенсифікація інтеграційних процесів на вісі Україна-ЄС, активізація міграційних процесів у світі в цілому зумовили зростання присутності «іноземного» елемента у сімейних правовідносинах як в Україні, так і в інших державах. Так, почас-

тішали випадки виникнення та розвитку шлюбно-сімейних відносин з іноземним елементом як в нашій державі, так і за її межами.

Зважаючи на воєнний стан в Україні, коли досить багато наших громадян перебувають за кордоном, а також на досить великий притік мігрантів для повоєнної розбудови нашої держави (за даними окремих аналітиків, зокрема, з Інституту стратегічних досліджень) проблема уніфікації сімейного права у міжнародних масштабах є вельми актуальною.

Перш за все виникає питання щодо «координації» джерел міжнародного сімейного права. І проблема співвідношення міжнародного сімейного права та національного сімейного права. Як зазначається у Загальній декларації прав людини, сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави [2]. Проте наразі сім'ї змінюються, намагаючись пристосуватися до нових вимог і використання переваг нової мобільності. Глобалізація трансформує сімейне право. Жінки шукають притулку як біженці, рятуючись від домашнього насильства. Працівники слідкують за робочими місцями, залишаючи свої сім'ї та іноді створюючи нові сім'ї у своїх нових країни.

У багатьох державах, таких як Саудівська Аравія, сімейне право є базується на релігійній владі. Це свідчить про його відносно низьку важливість для національного значення урядів (порівняно, наприклад, із питаннями торгівлі та фінансів) і його парадоксально високу важливість для тих, хто прагне сформувати національну ідентичність.

Фактично мова йде про пріоритет національної правової системи у врегулюванні сімейних відносин. Навіть не суто правових норм, а саме релігійних настанов. Тому питання співвідношення міжнародного сімей-

ного права та національного є досить складними і дотепер.

З цим пов'язано багато проблем: які саме сфери сімейного права можна (і доцільно) уніфікувати, які в цілому виникають або потенційно можуть виникати колізійні проблеми, і найголовніше – яким чином ці колізійні проблеми можна вирішити?

Самі по собі сімейні відносини з іноземним елементом – це дуже динамічна сфера, вони швидко змінюються та переплітаються між собою. Тож виникає ціла низка питань як теоретичного, так і практичного характеру, які потребують уваги та вирішення. Зокрема, щодо визначення поняття самого міжнародного сімейного права, його предмету та джерел, принципів регулювання сімейних відносин, поняття та видів сімейних відносин з іноземним елементом, поняття шлюбу та перешкод для укладення шлюбу, порядок укладення шлюбу та його дійсність, визнання шлюбу недійсним та його наслідки, припинення шлюбу, підсудність у справах про розірвання шлюбу, особисті майнові та немайнові права подружжя, колізії, які виникають щодо правового режиму майна подружжя, шлюбний договір, визначення походження дитини, аліментні зобов'язання у міжнародному сімейному праві, питання транскордонного усиновлення, встановлення опіки та піклування тощо. Це лише мала частка питань, які постійно, день у день, виникають на теренах міжнародного сімейного права. І потребують відповідно нагального вирішення. Проте чи всі ці питання повинні бути вирішені саме шляхом уніфікації? Очевидно, що це неможливо.

Спираючись на реалії сьогодення та специфіку сімейно-правової сфери правового регулювання, слушною є думка про те, що варто розмежувати ті сфери сімейного права, які піддаються уніфікації, і ті, в яких наразі доцільно говорити лише про гармонізацію права [3, с. 206]. Як слушно зазначив Мааріт

Янтера-Яреборг, Європі необхідно рухатися у двох напрямках: перший – це гармонізація внутрішнього права; другий – прийняття уніфікованих норм міжнародного приватного права [4]. Звісно, коли ми чітко прослідкуємо тенденцію щодо розбіжностей правового регулювання у такому суб'єкті міжнародного права як Європейський Союз, то виникають сумніви щодо можливості проведення уніфікації сімейного законодавства у всьому світі.

Уніфікація та гармонізація відрізняються тим, що метою уніфікації є однакове застосування норм права, а гармонізація – це встановлення єдиного результату дії норми права [5, с. 27]. Уніфікація колізійних і матеріально-правових норм відбувається у формі кодифікації, основним принципом якої є гармонізація законодавства різних держав [6, с. 126]. Отже, мова йде про розподіл питань у сфері врегулювання сімейних відносин з іноземним елементом з точки зору можливості їх уніфікації чи гармонізації.

Гармонізація й уніфікація правових норм – основні тенденції сучасного МПрП. Зближення норм сімейного права – як матеріальних, так і колізійних – відбувається на різних рівнях і в межах різних інституцій, серед яких можна виокремити такі:

1. Гармонізація сімейного права в Європейському Союзі.

2. Діяльність Гаазької конференції з міжнародного приватного права, у межах якої досягнуті найбільш значні результати у сфері уніфікації колізійних норм у галузі сімейного права (зокрема відносин подружжя).

Крім порівняльно-правового методу, у процесі гармонізації сімейного права під час підготовки принципів європейського сімейного права було використано ще два методи: 1) «the common core» (метод спільного змісту), за якого застосовується те правило, що є спільним для всіх або для більшості держав, законодавство яких аналізується; 2) «the

better law» (метод кращого права), відповідно до якого обирається правило, яке притаманне законодавству меншості держав чи законодавству лише однієї держави, або формулюється нове правило.

Доцільно зауважити, що гармонізація й уніфікація права можуть здійснюватися різними способами, зокрема шляхом прийняття міжнародно-правових актів із метою їх подальшого сприйняття в національному законодавстві двох і більше країн (конвенції, дво- й багатосторонні угоди, протоколи, директиви, постанови), одностороннього сприйняття іноземних правових норм (позитивного досвіду) у національному законодавстві держави, вироблення правових рекомендацій іноземній державі з певних питань.

До основних колізійно-правових проблем шлюбу і сім'ї більшість науковців відносять:

- 1) релігійні та расові обмеження;
- 2) заборони на шлюби з громадянами іноземних держав;
- 3) необхідність отримання дозволу (батьків, опікунів або дипломатичного) для вступу в шлюб;
- 4) одностатеві шлюби;
- 5) укладення шлюбу заочно, в т. ч. за дорученням і через представника;
- 6) полігамні і моногамні шлюби;
- 8) наявність відповідальності за відмову вступити в шлюб;
- 9) «кульгаючи шлюби».

З метою вирішення питань, пов'язаних зі вступом у законний шлюб, в сімейному законодавстві багатьох країн визначено кілька невід'ємних умов, які стосуються як осіб, що вступають у шлюбний союз, так і саму процедуру укладення шлюбу. Умови, необхідні для укладення саме законного шлюбного союзу, називаються критеріями його реалізації. До таких умов можна віднести взаємну згоду персон, досягнуту особами, що вступають у шлюб певного віку, присутність

на реєстрації шлюбного союзу осіб, які вступають у шлюб, відсутність інших перешкод, які безпосередньо враховуються національним законодавством країн.

Відповідно до Загальної декларації прав людини шлюбні права включають в себе три права: право на шлюб, рівні права в шлюбі та згода на шлюб [2]. Перші два розглядаються в статті 16, в якій зазначено: «Повнолітні чоловіки та жінки без будь-яких обмежень за ознакою раси, національності чи віросповідання, мають право одружуватися та засновувати сім'ю. Вони мають рівні права щодо вступу в шлюб, під час шлюбу та при його розірванні» [2]. Норма про рівність перенесена в Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [7] і вдосконалена далі у Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [8].

Звісно, досить важливим завдань, яке стоїть перед міжнародною спільнотою, є викорінення примусових шлюбів та шлюбів для осіб дитячого віку. Передусім, це питання безпеки індивідуума, а також питання рівності партнерів у шлюбі (сюди ж відноситься і питання надання згоди на шлюб, яке, на жаль, не завжди виноситься за законодавствами переважно держав мусульманського права).

Досить складним та неоднозначним є питання «приватності» життя індивідуумів, у тому числі у шлюбі. І відповідно межі втручання держави у сімейні правовідносини, а також межі втручання інших держав. На думку Вальтера Пінтенса, надмірна опіка над сімейним правом як культурним надбанням кожної держави неминуче призведе до його ізоляції від тих переваг, які дають порівняльне правознавство й гармонізація права [9]. Варто зауважити, що окремі вчені вказують на те, що таке розчленування сім'ї, її фрагментування є доволі суперечливим й навіть суперечить ідеалам сімейного життя, заснованим на взаємному коханні й повазі, а не на

конструкціях суб'єктивних прав і юридичних обов'язків [10, с. 65]. На додаток до цієї позиції Мері Енн Глендон стверджує, що риторика, за її висловом, надмірно роздутих прав й нашого бачення цих прав очима автономного індивіда відводить наші думки від зосередження на тому, що нас об'єднує, і фокусує їх на тому, що відокремлює один від одного [11, с. 143]. Серед прикладів подібних висловлювань – слова Марти Файнмен, яка вказує на те, що індивідуальні права й обов'язки «перешкоджають розвитку концепції колективної відповідальності за дітей» [12, с. 199]. Така критика заснована на припущенні, що повага і захист прав особистості підриває колективний характер сім'ї. Цінування індивідуальної автономії, за таким підходом, йде врозрід з цінностями сім'ї, громади та суспільства в цілому [13, с. 25]. Ця критика значною мірою орієнтована на ідею «приватності сім'ї», за якою сім'я має представляти собою певний особистий простір, вільний від втручання з боку держави [14, с. 364]. Це частина ідеології сім'ї, заснована на поділі публічної і приватної сфер відносин, коли державне регулювання визнається легітимним тільки в публічній сфері. Крім того, норми в області прав людини не є недружніми, ворожими для сімейних відносин або такими, що перешкоджають просуванню цінностей, пов'язаних із сімейним життям. Савітрі Гунесекере показав, що міжнародні норми в області прав людини прагнуть забезпечення балансу між індивідуальними правами й обов'язками в сім'ї та громаді [15, с. 89].

Аналіз національного сімейного права різних держав Європи доводить, що це право не є таким, що опирається рецепції іноземного права. Навпаки, новітні кодифікації сімейного права більшості європейських держав сприйняли чимало положень права сусідніх країн, у зв'язку з чим певна національна й культурна специфіка цієї сфери права втра-

часться. Безумовно, реформи у сфері сімейного права не призвели до уніфікації сімейного права, однак вони значно наблизили правові системи держав Європи. Прикладом широкого запозичення положень іноземного права може бути Сімейний кодекс України, прийнятий 10 січня 2002 р. Інститути сепарації подружжя, шлюбного договору, аліментного договору, договору між колишнім подружжям із приводу виховання спільних дітей, соціального (сурогатного) материнства є інститутами сімейного права України, які було перейнято від інших правових систем, і їх присутність у сучасному праві України – це не данина моді, оскільки вони дійсно відповідають реаліям сьогодення й застосовуються у вітчизняній практиці [3, с. 206].

Незважаючи на історичні та культурні відмінності, форми сімейного життя та сутність інституту «сім'ї» у Європі змінюються: кількість шлюбів скорочується, зростає кількість фактичних партнерств, утверджується прийнятність одностатевих стосунків та їх визнання законом, збільшується кількість дітей, народжених поза шлюбом, тощо. Законність одностатевих партнерств (шлюбів), регулювання застосування сучасних репродуктивних технологій і пов'язані з цим проблеми визнання батьківства, є такими сферами, в яких важко дійти консенсусу і, відповідно, гармонізувати правові норми, але зусилля та порівняльно-правові дослідження в цих сферах мають значну цінність. Гармонізація не повинна передбачати «відрив від культурного контексту» і має відбуватися за принципом «спіралі, а не лінійно» [16].

Враховуючи, що в ЄС понад 16 млн шлюбів з іноземним елементом, важливою є правова визначеність щодо різних аспектів сімейного життя. Регламент № 1259/2010 (широко відомий як Регламент Риму III) встановлює порядок визначення законодавства у випадку розірвання шлюбу з іноземним елементом і застосовується до 17 держав

– членів ЄС: Австрії, Бельгії, Болгарії, Франції, Німеччини, Греції, Угорщини, Італії, Латвії, Литви, Люксембургу, Мальти, Португалії, Румунії, Словенії, Іспанії та Естонії. Регламент № 1104/2016 з 29 січня 2019 року також застосовується в 17 державах: Швеція, Бельгія, Греція, Хорватія, Словенія, Іспанія, Франція, Португалія, Італія, Мальта, Люксембург, Німеччина, Чехія, Нідерланди, Австрія, Болгарія та Фінляндія [17].

Сьогодні все ще рано вести мову про кодифікацію європейського сімейного права. Але цілком справедливо видається теза Дітера Мартіні, що тільки після продовження загальноєвропейської кодифікації цивільного права можливе прийняття рішення про масштаби та форму систематизації сімейного права [18].

Таким чином, підсумовуючи все вищенаведене можна зробити певні висновки. Коли мова йде про уніфікацію міжнародного сімейного права, то на цьому шляху виникає ціла низка проблем.

По-перше, надмірна зарегульованість сімейних відносин неможлива в цілому, тому що це не тільки приватні відносини, але тут є низка відносин, яка взагалі не лежить у правовій площині. До того ж, як справедливо зауважують окремі науковці, ці відносини і не можуть бути врегульовані, й тим паче уніфіковані через те, що сам інститут шлюбу перетвориться фактично на пародію колективного шлюбного договору. Це призведе ще до більшої недовіри суспільства до інституту шлюбу як такого.

По-друге, варто виокремлювати та чітко розрізняти ті питання, які мають підлягати уніфікації та гармонізації, а які все ж таки повинні захищатись застереженнями про публічний порядок від втручання міжнародної спільноти. Звісно, що коло цих питань визначити докладно досить важко. Проте, на нашу думку, цілком актуальним стало б встановлення критеріїв на нормативному

рівні щодо питань міжнародного сімейного права, які підлягають гармонізації, які підлягають уніфікації, а також які є тими питаннями, які самостійно вирішуються державами у межах своєї компетенції.

Основний критерій, який повинен все ж таки лягти в основу поділу всіх цих сфер правового регулювання, – це критерій безпеки та рівності фізичних осіб у сімейних відносинах. Частина питань у сфері сімейних відносин з іноземним елементом повинна бути уніфікована крізь призму безпеки та рівності – зокрема, питання згоди на шлюб, мінімального шлюбного віку, порядку усиновлення, встановлення опіки та піклування над дитиною. Стосовно одностатевих шлюбів, визначення порядку укладення шлюбу (наприклад, державна реєстрація чи релігійний обряд) тощо – такого роду питання, на нашу думку, повинні бути віднесені до компетенції держав. Проблематика полігамних та моногамних шлюбів повинна стати предметом гармонізації законодавства різних держав, щоб знайти «спільний знаменник». Також необхідно детально аналізувати, чи є полігамні шлюби привілеєм тільки чоловіків, і якщо так – то чи не є такі норми дискримінаційними по відношенню для жінок.

По-третє, необхідно провести аналіз ефективності законодавства у сфері сімейних відносин з іноземним елементом та в цілому «інвентаризацію» міжнародно-правових норм у цій сфері на предмет їх доцільності та відповідності реаліям сьогодення.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сьогодні досить важливим є проведення аналізу тих ключових проблем царини міжнародного сімейного права, де є значні проблеми, які потребують гармонізації, а також тих сфер цієї галузі права, де необхідно провести уніфікацію, приведення до «єдиного знаменника». Необхідно переглянути існуючі нормативно-правові акти у цій сфері на предмет їх ефективності реалі-

зації та відповідності існуючим сімейним відносинам. Також вкрай актуальним є виявлення основних перепон на шляху уніфікації законодавства у сфері регулювання сімейних відносин з іноземним елементом та шляхів їх подолання.

Література:

1. Менджул М. В. Перспективи уніфікації європейського сімейного права. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. №. 3. Vol. 1. p. 186-190.
2. Загальна декларація прав людини: Резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Черняк Ю. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: Збірник наукових праць / Ю. Черняк.К. : Логос, 2010. 520 с.
4. Maarit Jänterä-Jareborg, Pr. Unification of Private International Law in Europe URL: <http://www.e-collection.isdc.ch/zoom/4212/view?page=83&p=separate&tool=info&view=0,0,1753,2738>.
5. Яценко К. Уніфікація правових норм і гармонізація національних законодавств як способи наближення правового регулювання в державах-членах Європейського співтовариства. *Український часопис міжнародного права*. 2002. № 3. С. 27–31.
6. Грамацький Е. Актуальні проблеми міжнародного приватного права у світлі гармонізаційних процесів в Європі. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 3. С. 126-129.
7. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: Указ Президії Верховної Ради УРСР № 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
8. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Резолюція ГА ООН від 18 грудня 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
9. Walter Pintens. *Europeanisation of family law. Perspectives for the unification and harmonisation of family law in Europe*. Edited by Katharina Boele-Woelki. Antwerp – Oxford - New York. 2003. p. 3-33.
10. Unger R. *The Critical Legal Studies Movement*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1986. 340 p.
11. Glendon Mary Ann. *Rights Talk: The Impoverishment of Political Discourse*. New York : The Free Press, 1991. 236 p.

12. Fineman Martha Albertson. *The Neutered Mother, the Sexual Family and Other Twentieth Century Tragedies*. London : Routledge, 1995. 256 p.

13. *Families and the European Union Law, Politics and Pluralism* / Ed. by Clare McGlynn. – Cambridge University Press, 2006. 230 p.

14. L'Heureux-Dube Claire. *What a Difference a Decade Makes: The Canadian Constitution and the Family Since*. *Queen's Law Journal*. 2001. № 27. P. 361-371.

15. Goonesekere Savitri. *Human Rights as a Foundation for Family Law Reform*. *International Journal of Children's Rights*. 2000. № 8. P. 83-99.

16. Burcu Kalkan Oğuztürk. *A General Perspective to the History and the Harmonisation Idea of Family Law in Europe*. 2009. URL: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/61414>

17. B. Lhoest *The Harmonization of European Family Law: Work in Progress*. URL: <https://www.peacepalacelibrary.nl/2016/12/the-harmonization-of-european-family-law-work-in-progress/>

18. Dieter Martiny *Is Unification of Family Law Feasible or even Desirable?* URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1612157>.

References:

1. Mendzhul M. V. *Perspektyvy unifikatsiyi yevropeys'koho simeynoho prava*. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 3. Vol. 1. p. 186-190.

2. *Zahal'na deklaratsiya prav lyudyny: Rezolyutsiya 217 A (III) Heneral'noyi Asambleyi OON vid 10 hrudnya 1948 r.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

3. Chernyak YU. *Porivnyal'ne pravoznavstvo: suchasny stan i perspektyvy rozvytku: Zbirnyk naukovykh prats' / YU. Chernyak. K. : Lohos, 2010. 520 s.*

4. Maarit Jänterä-Jareborg, *Pr. Unification of Private International Law in Europe* URL: <http://www.e-collection.isdc.ch/zoom/4212/view?page=83&p=separate&tool=info&view=0,0,1753,2738>.

5. Yashchenko K. *Unifikatsiya pravovykh norm i harmonizatsiya natsional'nykh zakonodavstv yak sposoby nablyzhennya pravovoho rehulyuvannya v derzhavakh-chlenakh Yevropeys'koho spivtovarystva. Ukrayins'kyi chasopys mizhnarodnoho prava*. 2002. № 3. S. 27–31.

6. Hramats'kyi E. *Aktual'ni problemy mizhnarodnoho pryvatnoho prava u svitli harmonizatsiynykh protsesiv v Yevropi. Chasopys Kyivsk'oho universytetu prava*. 2010. № 3. S. 126-129.

7. *Mizhnarodnyy pakt pro hromadyans'ki ta politychni prava: Ukaz Prezydiyi Verkhovnoyi Rady URSR № 2148-VIII (2148-08) vid 19.10.73r.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

8. *Konventsiya OON pro likvidatsiyu vsikh form dyskryminatsiyi shchodo zhinok: Rezolyutsiya HA OON vid 18 hrudnya 1979 r.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

9. Walter Pintens. *Europeanisation of family law. Perspectives for the unification and harmonisation of family law in Europe*. Edited by Katharina Boele-Woelki. Antwerp – Oxford - New York. 2003. S. 3-33.

10. Unher R. *Rukh krytychnykh pravovykh doslidzhen'*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1986. 340 p.

11. Hlendon Meri Enn. *Rozmova pro prava: Zbidnennya politychnoho dyskursu. N'yu-York: Vil'na presa, 1991. 236 s.*

12. *Fayneman Marta Al'bertson. Kastrovana maty, seksual'na sim'ya ta inshi trahediyi KHKH stolit'ya*. London: Routledge, 1995. 256 s.

13. *Sim'yi ta pravo Yevropeys'koho Soyuzu, polityka ta plyuralizm / Za red. Kler MakHlinn. – Cambridge University Press, 2006. 230 s.*

14. *L'Heureux-Dube Claire. Yaku riznytsyu robyt' desyatylit'ya: Konstytutsiya Kanady ta sim'ya z tykh pir. Zhurnal korolivs'koho prava*. 2001. № 27. R. 361-371.

15. *Hunesekere Savitri. Prava lyudyny yak osnova reformy simeynoho prava. Mizhnarodnyy zhurnal prav dytyny*. 2000. № 8. R. 83-99.

16. *Burdzhu Kalkan Ohuztyurk. Zahal'nyy pohlyad na istoriyu ta ideyu harmonizatsiyi simeynoho prava v Yevropi*. 2009. URL: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/61414>

17. B. Lhoest *Harmonizatsiya yevropeys'koho simeynoho prava: robota tryvaye*. URL: <https://www.peacepalacelibrary.nl/2016/12/the-harmonization-of-european-family-law-work-in-progress/>

18. *Diter Martini Chy mozhlyva chy navit' bazhana unifikatsiya simeynoho prava?* URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1612157>.

Chevychalova Zh. International family law: problems of unification. Article.

The article is devoted to the analysis of Ukrainian and international legislation regarding conflict regulation of family relations with a foreign element.

Modern problems of international family law are defined and analyzed using generally logical methods, such as analysis, synthesis, abstraction and generalization, as well as the comparative method,

which provide an opportunity to analyze, specify, define and explain the main problematic issues of international family law.

As a result of the research, it is determined that in each state, legal norms that have their ancient historical and religious roots, the presence of customs, traditions that reflect the specifics of each nationality and a certain community of people, is precisely this circumstance that prevents the unification of material and even (although significantly to a lesser extent) conflict of law norms in international family law. Differences are found in almost all institutes of family law, while the set of institutes itself coincides in many respects. Current problems of international family law related to "lame" marriages and divorces are identified, as well as problematic issues related to the exercise of the rights of spouses during divorce.

The article reveals the meaning of the pan-European trend: the deployment of norms in the field of human rights to regulate family relations. Attention is paid to the place of family law in the EU

Charter of Fundamental Rights. The author also addresses the issue of harmonization of family law in the European Union and unification of family law of Ukraine with EU law. The criteria for distinguishing types of family legal relations, which are subject to unification, which are subject to harmonization and which are the prerogative of the national legislator, are separately defined.

Key words: family law, spouse, foreign element, marriage, unification, harmonization.

Авторська довідка:

Чевичалова Жанна В'ячеславівна кандидатка юридичних наук, доцент, старший викладач кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, ORCID: 0000-0002-0660-1320

Стаття надійшла до редакції: 21 травня 2023 р.